

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาระดับพื้นฐานที่รัฐจัดบริการให้กับประชากรในวัยเรียนของประเทศทุกคน โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถขั้นพื้นฐาน สามารถอ่านออก เขียนได้ คิดคำนวณได้ ประกอบอาชีพได้ตามควรแก่วัย และสามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดีในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ซึ่งในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ได้กำหนดหลักการไว้ 3 ประการ ดังนี้ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2535, หน้า 1)

1. เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อป้องกัน
2. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต
3. เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเอกภาพของชาติ โดยมีเป้าหมายหลักร่วมกันแต่ให้ท้องถิ่นมีโอกาสจัดหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการได้

การที่จะพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสูงขึ้นตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรได้นั้นขึ้นอยู่กับการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูเป็นสำคัญเพราะการจัดการเรียนการสอนถือเป็นการจัดกระทำอย่างมีระบบของครูผู้สอน ในอันที่จะส่งเสริมให้เกิดความสะดวกต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ (ชม ภูมิภาค, ม.ป.ป., หน้า 5) โดยมีสื่อการสอนซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญและมีบทบาทมาก จนกล่าวได้ว่ากระบวนการหรือวิธีการใดๆ ในการจัดการด้านการเรียนการสอนย่อมขาดสื่อการสอนไม่ได้ (ไชยยศ เรืองสุวรรณ, 2526, หน้า 137) ทั้งนี้เนื่องจากสื่อการสอนเป็นตัวกลางที่ครูต้องใช้เพื่อช่วยให้การสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจความหมายของเนื้อหาในบทเรียนได้ตรง

กับจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่ครูผู้สอนต้องการ (กิดานันท์ มลิทอง, 2536, หน้า 75) นอกจากนี้ยังสร้างความสนใจในการเรียนให้แก่นักเรียน และก่อให้เกิดเจตคติที่ดีต่อวิชาที่เรียน รวมทั้งประหยัดเวลาในการสอนอีกด้วย (ยุพิน พิพิธกุล, 2524, หน้า 282)

หนังสือเรียนเป็นสื่อการเรียนการสอนประเภทสิ่งพิมพ์ชนิดหนึ่งที่นักเรียนรู้จักเป็นลำดับแรก และสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง ทำให้นักเรียนมีทักษะในการอ่านเพิ่มขึ้น สามารถคิดหาเหตุผล วิจาร์ณ เปรียบเทียบ สรุปความจริงที่ค้นคว้าได้ และยังตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคลให้เรียนรู้ไปในแนวทางเดียวกันอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีความสำคัญต่อครูและนักเรียนค่อนข้างมากเพราะครู และนักเรียนต่างยึดหนังสือเรียนเป็นเอกสารหลักในการเรียนการสอน เพื่อให้ได้เรียนรู้เนื้อหาครบถ้วนตามที่กำหนดไว้เป็นแนวทางในการค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไป (วิชัย ราษฎร์ศิริ, 2524, หน้า 132) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ทัศนีย์ คุณเกียรติ (ม.ป.ป., หน้า 165) ที่ว่า หนังสือเป็นอุปกรณ์ที่มีค่าแก่มนุษย์ เป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับชีวิตของเด็กและเยาวชนในการสร้างพื้นฐานสำหรับพัฒนาทักษะการอ่านของผู้เรียน ซึ่งจะเป็นแนวทางสำหรับการศึกษารับรู้สิ่งต่างๆ ต่อเนื่องกันไปอย่างไม่มีการสิ้นสุด สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม (สมร เจนจิระ, 2529, หน้า 1) และยังช่วยเพิ่มความสมบูรณ์ให้แก่ชีวิตอย่างมากมาจนประมาณค่ามิได้ เมื่อเราประสบกับปัญหา หนังสือจะช่วยให้เราผ่อนคลายพอที่จะมองเห็นทางแก้ปัญหาให้กับตัวเอง ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งที่ให้ความรู้และข้อมูลต่างๆ มากมาย (ไพโรจน์ เบาใจ, 2536, หน้า 1) ดังนั้น หนังสือจึงนับว่าเป็นสื่อการเรียนการสอนอย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่างที่สอนเด็กทั้งทางตรงและทางอ้อม (สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, 2515, หน้า 51)

แม้การเรียนการสอนจะได้ยึดหนังสือเรียนเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียวเหมือนแต่ก่อนก็ตาม หนังสือเรียนก็ยังคงเป็นอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ใช้กันอยู่อย่างแพร่หลาย ทั้งนี้เพราะหนังสือเรียนเป็นอุปกรณ์ที่หาได้ง่าย ราคาไม่แพง และยังช่วยแนะแนวทางการสอนแก่ครูและช่วยครูประหยัดเวลาอีกด้วย สมถวิล วิเศษสมบัติ (2524, หน้า 21) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของหนังสือเรียนว่าทั้งครูและนักเรียนต่างก็มีความผูกพันอยู่กับหนังสือเรียน ครูจะมีความรู้สึกว่าเป็นแบบเรียน ก็คือหลักสูตรที่ผ่านการตรวจสอบอย่างดีแล้วมีทุกสิ่งทุกอย่างที่สอนครบถ้วน นักเรียนก็มีความรู้สึกว่าเป็นหนังสือเรียนคือสิ่งที่บรรจุความรู้ที่ตนเองจะต้องรู้ เช่นเดียวกับที่ โกชัย สาริกบุตรและสมพร สาริกบุตร (2520, หน้า 7) ได้กล่าวว่า หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือที่สำคัญ และมีคุณค่ายิ่งในการพัฒนาทักษะและความนึกคิดต่างๆ

ของนักเรียน เป็นแนวทางสำหรับการศึกษา ค้นคว้าเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด

ปัจจุบัน หนังสือเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการได้ตรวจ และอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนมีมากมายหลายรายวิชา ในแต่ละรายวิชานั้นมีหนังสือเรียนหลายฉบับ หลายสำนวน หลายสำนักพิมพ์ ต่างเขียน ต่างพิมพ์กันออกมาให้นักเรียนได้ใช้ ซึ่งหนังสือเรียนต่างๆ เหล่านั้น อาจมีคุณภาพ ไม่เหมือนกันหรือมีความเหมาะสมกับนักเรียนในโรงเรียนท้องถิ่นต่างๆ ไม่เท่าเทียมกัน (เอนก รัตน์-ปิยะภากรณ์, 2531, หน้า 55) ครูส่วนใหญ่มักจะยึดหนังสือเรียนที่กรมวิชาการกำหนดให้ใช้เพียงเล่มเดียวเป็นหลักการสอน ทำให้ครูขาดโอกาสที่จะได้รับทราบแนวความคิดที่หลากหลายทั้งทางด้านเนื้อหาและเทคนิคการสอนซึ่งอาจมีอยู่ในหนังสือเรียนเล่มอื่น การพิจารณาเลือกใช้น้ำหนักหนังสือเรียนที่เหมาะสมจึงน่าจะดำเนินการก่อนที่จะนำไปใช้จริง ดังนั้นหนังสือเรียนที่จะนำมาใช้ควรได้รับการพิจารณาเลือกสรรมาเป็นอย่างดี โดยอาจใช้วิธีการวิเคราะห์หนังสือเรียน เพื่อให้ทราบว่า หนังสือแต่ละเล่มนั้นมีข้อดี ข้อเสียอย่างไร เหมาะสมที่จะนำมาใช้กับนักเรียนในระดับนั้นๆ หรือไม่ (ประภัศร นันทาสาย, 2540, หน้า 2) โดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ในการเลือกหนังสือเรียนที่ดี ซึ่งมีนักวิชาการหลายๆ ท่านได้เสนอไว้อย่างกว้างๆ เช่น เนื้อหาถูกต้องตรงตามหลักสูตร และถูกต้องเที่ยงตรงในเรื่องข้อเท็จจริงไม่เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง หรือถูกชักจูงให้มีความคิดไขว้เขวผิดจากความจริง (วารี ภิระจิตร, 2522, หน้า 12) รวมทั้งการใช้ภาษาให้เหมาะสมกับเด็ก จำนวน เนื้อหาไม่มากเกินไป เนื้อหามีความทันสมัยและเหมาะสมกับความพร้อมและสติปัญญาของเด็ก เป็นต้น (วิชัย ราษฎร์ศิริ, 2524, หน้า 137) อันจะทำให้ผู้ใช้หนังสือเรียนเกิดความมั่นใจและหาทางแก้ไขข้อบกพร่องที่ยังคงมีอยู่นั้นได้

จากงานวิจัยของหลายๆ ท่านได้ชี้ให้เห็นว่า หนังสือเรียนในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ โดยเฉพาะกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ยังมีปัญหาในหลายๆ ด้าน เช่น งานวิจัยของศูนย์พัฒนาหลักสูตร (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2529, หน้า 25) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาและสำรวจความคิดเห็นของครู และศึกษานิเทศก์เกี่ยวกับการผลิตเอกสารเสริมความรู้สำหรับครู ได้สรุปไว้ว่า เนื้อหาในหนังสือเรียนไม่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เนื้อหาไม่มีความล้าสมัยไม่สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน มีคำอธิบายน้อยเกินไป ไม่ชัดเจน จำนวนเนื้อหามากเกินไปและไม่เหมาะสมกับวัยของเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วีระ พุ่มไม้ (2541, หน้า 79) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์หนังสือเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ ชั้นมัธยม

ศึกษาปีที่ 2 พบว่า เนื้อหามีน้อย ไม่ต่อเนื่องกันและไม่น่าสนใจสำหรับเด็กนักเรียน กิจกรรมก็ไม่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของผู้เรียนและท้องถิ่น เช่นเดียวกับผลการวิจัยของศูนย์พัฒนาหลักสูตร (กรมวิชาการ, 2539, หน้า 50) ได้กล่าวถึง การประเมินผลการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เกี่ยวกับหนังสือเรียนวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตว่า หนังสือเรียนส่วนใหญ่จะเน้นกิจกรรมการทดลองมากเกินไป แต่นักเรียนได้รับความคิดรวบยอดจากการทดลองดังกล่าวน้อย ทั้งๆ ที่ใช้เวลาในการทดลองมาก แม้จะเน้นด้านการจัดเนื้อหาก็ตาม ซึ่งจะสอดคล้องกับผลสรุปการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ของกระทรวงศึกษาธิการ (2535) พบว่า หลักสูตรดังกล่าวยังไม่สอดคล้องกัน กับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพเศรษฐกิจ สังคมและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีในการพัฒนาคุณภาพคนในสังคมให้มีความรู้ มีคุณธรรม สามารถพึ่งตนเอง และนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการควรจะดำเนินการจัดทาสอดคล้อง สอดคล้องกับการเรียนการสอนต่างๆ ทั่วทั้งโรงเรียน ซึ่งทางกรมวิชาการรับผิดชอบงาน ด้านพัฒนาหลักสูตรระดับประถมศึกษา จึงได้ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตร ในปี 2533 ให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงความต้องการด้านเศรษฐกิจ สังคม ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยเฉพาะหนังสือเรียนของกรมวิชาการ จะต้องมีการปรับปรุงจัดพิมพ์ขึ้นมาใหม่ สำหรับในส่วนหนังสือเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ที่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เอกชนนั้น มีผู้จัดทำหลายคนได้ผลิตหนังสือเรียนดังกล่าวออกมาจำหน่าย อันอาจจะทำให้คุณภาพของหนังสือเรียนมีความแตกต่างกัน และอาจจะเหมาะสมกับนักเรียนเฉพาะกลุ่ม หากได้นำเอาหนังสือเรียนเหล่านี้มาวิเคราะห์ในส่วนหนึ่งของเนื้อหาอย่างเป็นระบบแล้ว ก็น่าจะช่วยให้มองเห็นคุณลักษณะที่มีอยู่ในเนื้อหาของหนังสือเรียนสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในแต่ละเล่มจะได้เป็นแนวทางให้หนังสือเหล่านั้นมีคุณภาพที่เหมาะสมกับระดับชั้นโดยแท้จริง

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิเคราะห์หนังสือเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ทั้งที่จัดพิมพ์โดยกรมวิชาการและที่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เอกชนในด้านความสอดคล้องของเนื้อหา กับจุดประสงค์ โดยจะจัดทำตารางวิเคราะห์ และศึกษาความคิดเห็นของครู-อาจารย์ หรือผู้สอนที่ใช้หนังสือเรียนกลุ่ม สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งเป็นผู้ใช้หนังสือโดยตรง ย่อมทราบถึงส่วนดีและข้อจำกัดต่างๆ ในหนังสือเป็นอย่างดี ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ น่าจะ

เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาหนังสือเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ให้มีคุณภาพดี ทำให้เด็กได้รับความรู้และสามารถจะนำความรู้นั้นไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้อย่างดีรวมถึงการนำแนวทางนี้ไปวิเคราะห์คุณภาพหนังสือเรียนในกลุ่มวิชาและระดับชั้นอื่นๆ ต่อไปด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาในหนังสือเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)
2. เพื่อเปรียบเทียบเนื้อหาในหนังสือเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ระหว่างหนังสือเรียนที่จัดพิมพ์โดยกรมวิชาการและที่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เอกชน
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครู อาจารย์ผู้สอนที่ใช้หนังสือเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ทั้งที่จัดพิมพ์โดยกรมวิชาการและที่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เอกชน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คือ ครู อาจารย์ผู้สอน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนที่สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 40 คน จาก 32 โรงเรียน
2. หนังสือเรียนที่จะนำมาวิเคราะห์เป็นหนังสือเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ที่จัดพิมพ์โดยกรมวิชาการ จำนวน 1 เล่ม และหนังสือที่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เอกชน จำนวน 4 เล่ม รวมทั้งหมด 5 เล่ม

นิยามศัพท์เฉพาะ

การวิเคราะห์เนื้อหาในหนังสือเรียน หมายถึง การตรวจสอบเนื้อหาสาระและคุณภาพของหนังสือเรียนโดยอาศัยการวิเคราะห์เนื้อหาตามตารางวิเคราะห์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

หนังสือเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หมายถึง หนังสือเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ตามหลักสูตรประถมศึกษา 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) ทั้งที่จัดพิมพ์โดยกรมวิชาการและสำนักพิมพ์เอกชน (รายชื่อหนังสือ ดูในภาคผนวกหน้า 86)

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงความแตกต่างของเนื้อหาระหว่างหนังสือเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ที่จัดพิมพ์โดยกรมวิชาการและจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เอกชน
2. เป็นแนวทางให้ครู นักเรียน และผู้ปกครองใช้ประกอบการพิจารณาเลือกหนังสือเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตมาใช้ในโอกาสต่อไป
3. เพื่อนำข้อมูลไปใช้เป็นแนวทางที่จะเสนอแนะให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร ชั้นประถมศึกษา ได้นำไปใช้ประกอบในการปรับปรุงแก้ไขดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือเรียนต่อไป